

PREDGOVOR

Ko skušamo na kratko opredeliti slovensko gospodarstvo v dvajsetem stoletju, ne moremo mimo ugotovitve, da gre za stoletje strukturne transformacije in geografske reorinetacije. Pod strukturno transformacijo razumemo proces deagrarizacije oziroma industrializacije, ki je temeljito zaznamovala pokrajino in družbo. Na drugi strani pod geografsko reorinetacijo štejemo slovensko politično in gospodarsko preusmeritev proti jugu z nastankom jugoslovanske države. Dvajseto stoletje pa zaključuje ponovni strukturni obrat v smeri postindustrijske družbe in reorinetacija gospodarskega prostora proti evropskim integracijam. Dvajseto stoletje je bilo torej za slovensko gospodarstvo burno obdobje. Gospodarska struktura se je povsem spremenila. Slovenija je iz agrarne postala industrijska dežela. Gospodarski razvoj v prvi polovici 20. stoletja spontano, z dejavno vlogo zasebne pobude, v skladu z liberalističnimi načeli, brez vidnejše državne prisile. Po drugi svetovni vojni pa ravno nasprotno, zasebna gospodarska pobuda je bila odpravljena. Država je prevzela v svoje roke vse gospodarske mehanizme, kratko in dolgoročno je določala obliko podjetij, lokacije, obseg in način financiranja investicij, obseg proizvodnje in natančne razrez distribucije proizvodov. Do druge svetovne vojne je nastala približno polovica slovenskih industrijskih obratov, preostali industrijski obrati pa so odprli vrata v kasnejših desetletjih. Na začetku druge polovice 20. stoletja so storitvene dejavnosti in industrija presegle kmetijstvo po številu odvisnega prebivalstva, glede na dohodek so ga presegle že celo desetletje prej. Višek industrijske dobe je bil v Sloveniji dosežen v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja.

Znotraj tega širšega, obče slovenskega konteksta, se z zbornikom spuščamo na nižjo raven, na raven mesta Maribor in njegovega ekonomsko vplivnega območja. Na primeru lokalne skupnosti preverjamo sinhronost oziroma divergentnost gospodarskih in socialnih procesov oziroma fenomenov na lokalni in nacionalni ravni. S primerjalnim pristopom umeščamo gospodarski in socialni razvoj Maribora v slovenski kontekst. Kritični presoji tako izpostavljamo raziskovalna in interpretativna vprašanja o dinamiki ekonomskih in socialnih transformacij, o ekonomski podobi Maribora v perspektivi 20. stoletja, o vlogi Maribora kot regionalnega gospodarskega in prometnega središča, o položaju Maribora v slovenskem gospodarskem in socialnem prostoru, o razmerjih med etničnostjo (nacionalizem) in gospodarskim razvojem. (nemško-slovenska gospodarska razmerja), o razmerjih med ekonomskimi in socialnimi prostori.

S tako zastavljenim konceptom smo želeli preseči obstoječe stanje na področju pobude historiografskih študij lokalne zgodovine. Vloga mesta Maribora v slovenskem prostoru ni ustrezno ovrednotena. Zlasti je evidentno pomanjkanje gospodarsko zgodovinskih tematizacij posameznih časovnih obdobj mariborske preteklosti. Z združevanjem raziskovalnih potencialov raziskovalne skupine iz Inštituta za novejšo zgodovino, ki se edina v Sloveniji, dolgoročno ukvarja izključno z gospodarsko in socialno zgodovino, ter predstavniki mariborskih kulturnih in raziskovalnih ustanov (pokrajinski arhiv, muzej narodne osvoboditve, filozofska fakulteta UM) skozi predstavitve posameznih vsebinskih aspektov historiografsko prezentiramo dinamično transformacijo Maribora kot ekonomskega območja. Glede na tak temeljni poudarek in izhodišče postane pomembno, da prihaja tudi na področju raziskovanja do interakcije med nacionalno in lokalno ravni.

Navedeno stanje lahko sklenemo z ugotovitvijo, da znotraj slovenskega historiografskega konteksta je v dosedanjem raziskovanju na področju gospodarske in socialne zgodovine značilen izostanek lokalnih vsebin, pa tudi izostanek konfrontacije splošnega z lokalnim. Zato z monografijo o gospodarski zgodovini Maribora sintetiziramo in nadgrajujemo dosedanje raziskovalne dosežke in spoznanja. K temu pridružujemo tudi opozorilo na potrebnost lokalnih vsebin, tako rekoč vzorčnih primerov študija lokalnih manifestacij globalnih družbenih in gospodarskih procesov ter fenomenov. S tem v strokovnem merilu vnesemo novost, saj v prevladujoči interpretacijski vzorec vgradimo dimenzijo različnosti historičnih razvojnih

ritmov in s tem tudi soobstoj oziroma interakcijsko sobivanje konfliktnih ali dopolnjujočih se diferenciranih historičnih stvarnosti. Na ravni lokalne skupnosti gre za povezovanje zmogljivosti lastnih raziskovalnih potencialov, za spodbudo okrepljenega napora pri umeščanju lastnega institucionaliziranega historičnega spomina v kontekst slovenskega prostora. In ta spomin služi kot podlaga oblikovanju lokalne historične identitete, ki učinkuje tudi prek meja zgodovinskega časa.

*Žarko Lazarević
Željko Oset*